

## Eisler, Riane : Úplná systémová změna

Leden 2016

Autorka je absolventkou sociologie na University of California, Los Angeles (1952) a právnických studií na téže univerzitě (1965). Napsala sedm knih, je spoluzakladatelkou Centra pro partnerství (Center for Partnership Studies – CPS), kde hlavním okruhem zájmu je problematika domácího násilí a otázky pečovatelské ekonomiky, zejména v oblasti ekonomického ocenění domácí péče. ([www.caringeconomy.org](http://www.caringeconomy.org), nejznámější knihou v českém překladu je Číše a meč, agrese a láska (Nakladatelství Lidové noviny, 1995).

Příspěvek je věnován vysvětlení pojmu partnerství na rozdíl od kooperace. Metodologie partnerství představuje nový koncepční rámec systémové změny – cílem změn jsou zásadní změny v ekonomice, které pak poslouží jako základy pro rozvoj společnosti mírového soužití, větší rovnosti a udržitelné budoucnosti.

Ukázalo se, že snahy o lepší budoucnost podle marxistických teoretiků vedly k enormnímu násilí a represím, nemluvě o problémech s životním prostředím. Ale ani údajně svobodné volby v západní demokracii, ovládané oligarchií, nejsou řešením – viz Arabské jaro, volby zde vedly převážně k nastolení autoritářských režimů.

Jsou také snahy nahradit západní bezvěrecké společnosti východními náboženstvími, ta ale v sobě většinou obsahují nerovnost, často brutální násilí a represe – podobně jako křesťanství ve středověku. Chyba je v tom, že se vždy vytvářejí antagonistické systémy (levice - pravice, křesťanství – muslimové, Židé – Arabové). Je proto třeba studovat dynamiku relací (vztahů) v sociálním systému.

První rovina jsou vzájemné vztahy a jejich kulturní vývoj (od intimních vztahů až po mezinárodní vztahy).

V druhé rovině je to zkoumání interakcí mezi klíčovými prvky kulturního vývoje (způsob výchovy dětí a vztahy mezi pohlavími). Ve výchově dětí se odráží to základní – co se považuje za morální a normální v lidských vztazích, od rodiny až po náboženství a politiku a ekonomiku, a instituce, které tyto vztahy buď podporují, nebo naopak tlumí.

Rozpoznáváme dva modely – dominance nebo partnerství.

Dominantní model představují Hitler, Stalin, Taliban, ISIL nebo Idi Amin (Uganda), i když v klasickém pojetí se systémy zásadně liší (extrémní pravice, sekulární levice, přísné náboženství, kmenové uspořádání).

Typické pro dominantní systém je toto uspořádání:

1. rigidní podřízenost „shora dolů“
2. nadřazenost mužů nad ženami
3. zneužívání slabších a násilí slouží k utužení dominance – kulturně se tyto postupy plně akceptují
4. víra, že vše dříve popsané je nezbytné a morální.

Partnerské uspořádání je jiné:

1. demokratická struktura rodiny, státu, kmenu
2. rovnost mužů a žen, nenásilí, uznávání pečovatelské role
3. neuznává se zneužívání a násilí
4. víra v lidskou empatii a navzájem se respektující vztahy.

Otázka orientace společnosti není problémem její homogenity nebo velikosti (Saúdská Arábie versus severské demokracie). Severské evropské demokracie nejsou (jak se často mylně tvrdí) „socialistické“ ve smyslu plánované ekonomiky a vlastnictví výrobních prostředků, ale samy se nazývají „pečovatelskou společností“ – tedy v našem pojetí „partnersky orientovanou“.

Partnerství není často odlišováno od spolupráce nebo od vzájemné závislosti. Spolupráce a vzájemná závislost však existuje i v dominantním modelu (armády, gangy, teroristé).

Pojem partnerství v sobě také obsahuje určitou hierarchii (rodiče, učitelé, manažeři, političtí vůdci). Není to ale hierarchie dominance, ale hierarchie uznávaného kreativního osobnostního potenciálu ve flexibilní struktuře (empowering – spoluovládání, vedení na základě specifických schopností k určitým činnostem).

V partnerství existuje také konkurence (ne ale nelítostné akce, směřující ke zničení konkurence, ale k vytlačení konkurenta na základě získání kvalitativních výhod nad ním). Konflikty se v partnerském systému nepotlačují násilím, normální je společné úsilí o řešení.

Všechny tyto popsané rysy ovšem také znamenají, že pokud nedojde ke globálnímu posunu k partnersky orientované společnosti, budou jednotlivé pokusy ohroženy společenstvími dominantně organizovanými. K dosažení globálního posunu nestačí pouhé demokraticky organizované volby. Systém vyžaduje kulturní transformaci, urychlující již se projevující tendence. Změny dominantních modelů často nastávají rychle, v momentech vzniku nějaké podstatné nerovnováhy (změny klimatu, masivní migrace), změny partnerských modelů probíhají pomalu (zemědělská společnost – průmyslová společnost – postindustriální společnost). Pro partnersky orientovanou společnost je charakteristický kulturní vývoj k rovnoprávnosti mužů a žen. Urychlujícím prvkem v současnosti by měl být ekonomický vývoj, ve kterém je stále více patrný kontrast ve srovnání životní úrovně jednotlivých skupin obyvatel, plynoucí z převážně dominantního společenského uspořádání. Dominantní uspořádání nakonec podporovali i marxisté (diktatura proletariátu, tzv. reprodukce proti produktivní práci, z toho plynoucí úloha žen ve společnosti apod.).

Podcenění život udržujících aktivit (včetně péče o přírodu jako celek) je pro ekonomy typické. Proto je zapotřebí změnit ekonomický model – chybí mu rámec „pečovatelsví“ – práce, věnovaná starosti o lidstvo a přírodu. To se začíná nazývat „tvorbou kvality lidského kapitálu“, pojem, který v období servisní ekonomiky nabývá stále více na významu. Přitom rozhodující objem tomu věnované práce je neplacený, to, co ekonomika dokáže podchytit jako náklady je jen částečná a přitom obecně málo placená činnost.

Lidstvo žije svou historií prostřednictvím vyprávění příběhů. V náboženství se učíme, že lidé jsou v zásadě hříšní a musí proto být přísně kontrolováni. Věda ale ukazuje, že lidé jsou geneticky víc přirozeně orientováni na empatii a vzájemnou péči. Podíl, kterým se tato činnost může projevit, je ale výsledkem interakce genetických dispozic a prostředí, které je tvořeno především kulturou. Orientace příběhů na duchovní hodnoty, úsilí o lepší svět tady a teď, svět bez dominance jedněch nad druhými – to je úkol současných a budoucích příběhů.

Budoucnost není v soupeření Východ – Západ, náboženství – sekularita, Pravice – Levice, socialisté – kapitalisté. Je to úsilí uvnitř všech těchto společností o vybudování společenství, ve kterém je prioritou partnerství, boj proti těm, kteří se snaží vrátit společnost do rigidity dominance. Neudržitelná etapa nadměrného konzumu ničícího přírodní zdroje bude vystřídána etapou partnerské péče, především ve výchově dětí a v oblasti všeobecné péče o přírodu, společně jak muži, tak ženami. Rozvoj výroby cestou nových technologií tomu bude napomáhat, právě tak jako flexibilní pracovní doba, rozvoj kreativity v umění a respektu k lidským právům.

Březen 2016

Zpracoval: Ing. Jan Procházka, CSc.